

Література:

1. Брэддик У. Менеджмент в организации. Москва : ИНФРА-М, 2003. 160 с.
2. Виханский О. С., Наумов А. И. Менеджмент. Москва : Изд-во МГУ, 2000. 416 с.
3. Деструктивные психотехники / Под ред. И Митрофанова. Санкт-Петербург : Экслибрис, 2002. 224 с.
4. Калашнікова С. Сутність лідерства як вищого еволюційного рівня управління. *Наука і освіта*. 2010. № 4-5. С.101-104.
5. Керівництво організацією / О.Є. Кузьмін, Н.Т. Мала, О.Г. Мельник, І.С. Процик. Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2008. 61 с.
6. Кочубей Т., Семенов А. Сучасні теорії лідерства: теоретичний аспект. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. № 40. С. 176–184.
7. Любко О. В., Столярчук Л. В. Особливості лідерства в управлінні персоналом. URL: <http://intkonf.org/lyubko-ov-stolyarchuk-lv-bondarchuk-lv-osoblivosti-liderstva-v-upravlinni-personalom/>
8. Нестуля О. О., Нестуля С. І. Основи лідерства. Наукові концепції (середина ХХ – початок ХХІ ст.) : навч. посіб. Полтава : ПУЕТ, 2016. 375 с.
9. Стогдилл Р. М. Лидерство и структура управления персоналом. Москва : Норд-Вэст, 2000. 224 с.
10. Филонович С. Р. Теории лидерства в менеджменте: история и перспективы. *Российский журнал менеджмента*. 2003. № 2. С. 3–24.
11. Kellerman B. Thinking about... leadership. Warts and all. *Harvard Business Review*. 2004. № 82. P. 40–45.

УДК 378.018.43.091.212-044.332

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Тесленко М. М.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

marinateslenkopnpu@gmail.com

Скороход Я. І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

yaroslava.skorohod@gmail.com

Для молодшої людини навчання у закладі вищої освіти (ЗВО) – це один із найважливіших періодів життя, особистісного зростання, становлення фахівця, який є необхідною передумовою для майбутніх професійних досягнень і звершень. Проблема адаптації молодшої людини до нових умов життя у закладі вищої освіти є надзвичайно важливою,

оскільки початкові етапи навчання у виші є найважчим періодом у житті студентів. У цей час вони можуть не витримати навчальне навантаження, проявляти ознаки десоціалізації та виявляти інші негативні ознаки змін світогляду та поведінки. Проблема пристосування загострюється ще і в зв'язку з тим, що існує значна розбіжність у методах та засобах стимулювання навчально-пізнавальної діяльності між школою та закладом вищої освіти, а саме у мірі наданої самостійності школярам та студентам.

Ускладнює процес адаптації багатьох студентів і той факт, що досить часто вибір професії визначається не самостійно молоддю, а побажанням батьків, що в свою чергу підсилює почуття невдоволення обраним шляхом. У деяких студентів-першокурсників процеси соціальної адаптації ускладнюються через внутрішнє неприйняття необхідності самостійно навчатися у навчальному закладі і отримувати професію. Тому важливим аспектом реалізації мети та завдань навчально-виховної роботи у вищій школі є процес та результат адаптації студентів першого курсу.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що дане питання займає одне з провідних місць у дослідженнях, присвячених проблемі формування особистості майбутнього фахівця. Підходи до проблеми адаптації ґрунтуються на існуванні індивідуально-психологічних теорій особистості (А. Адлер, Б. Ананьєв, А. Маслоу, З. Фрейд, Е. Шпранглер); соціально-психологічних теорій (Л. Виготський, Р. Лінтон, Д. Мід, Б. Скіннер, Г. Тард, Е. Фромм), а також теорій, що об'єднують ідеї суб'єктного і рольового в індивіді (Е. Берн, У. Джеймс, О. Леонтєв, О. Петровський, В. Ядов).

У дослідженнях Б. Ананьєва, Д. Андреевої, С. Гапонової, В. Семиченко та інших були виділені специфічні особливості протікання процесу адаптації.

Питанню адаптації студентів в умовах ЗВО присвячені наукові пошуки Т. Алексеєвої, Ю. Бохонкової, Н. Герасимової, В. Демченко, О. Кузнецової, П. Кузнецова, Л. Литвинової, С. Селіверстова, І. Соколової та інших.

Педагогічні аспекти адаптації студентів розглядаються у працях С. Гури, Л. Дябел, І. Соколової, В. Сорочинської, В. Штифурак та інших.

Багатоманітні чинники вивчення різних аспектів дистанційного навчання студентів, зокрема її соціологічних параметрів, застосування інноваційних методик і технологій його проведення, дієві організаційні засади висвітлені у працях Р. Вернидуба, М. Головка, Л. Гурч, І. Дичківської, О. Третьякова, Б. Холода, А. Хуторського, Н. Шаповалової, Л. Панченко, Л. Процак та інших авторів.

Проте аналіз наукової літератури дозволив дійти висновку про те, що соціально-психологічним аспектам адаптації до умов дистанційного навчання студентів, особливо першокурсників, приділена недостатня увага.

Мета дослідження – дослідити питання особливостей соціально-психологічної адаптації першокурсників в умовах дистанційного навчання.

Процес адаптації є одним з найбільш досліджуваних наукових об'єктів. Це зумовлюється, перш за все, універсальністю цього явища, адже адаптаційні процеси об'єктивно спричинені будь-якими динамічними змінами, що відбуваються у різноманітних системах. Процес адаптації постає як інтеграція впливів різноманітних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, дія яких може бути взаємоузгодженою або суперечливою.

Продуктивним на часі є процесуально-результативний інтегральний підхід до явища адаптації. Істотною характеристикою адаптивних процесів визначається те, що вони призводять до певних змін якостей об'єкта (суб'єкта, системи) або способів його функціонування (стилю поведінки, характеру або спрямування активності), які зумовлюються специфікою середовища [2; 5].

Для студентів-першокурсників соціальне середовище вищого навчального закладу є новим, тому на формування психологічного компоненту адаптованості потрібен деякий час. При адаптації до соціально-психологічного простору ЗВО у студентів можуть виникати такі особистісні проблеми: недостатність внутрішньої та зовнішньої мотивації при зустрічі з труднощами навчання; ілюзорна уява щодо системи навчання у ЗВО; відсутність стереотипів поведінки, адекватних соціально-психологічному простору ЗВО [1].

Разом з тим, до вищеперерахованих факторів дезадаптації студентів до навчально-виховного процесу в університеті можна віднести і дистанційну форму навчання. Онлайн-навчання принципово змінює рольові позиції викладача і студента. Якщо за умов традиційного навчання викладач виступає в ролі організатора пізнавальної діяльності студентів, то тепер він є координатором та консультантом цієї діяльності. Студенти повинні здобувати й опрацьовувати більшу частину знань самостійно. Головна складність онлайн-навчання для студента – змусити себе вчитись за відсутності звичної опіки і систематичного контролю, який характерний для шкільного навчання. Це вимагає внутрішньої мотивації, самоорганізації та жорсткої дисципліни.

У психологічних дослідженнях з проблем дистанційного навчання відзначається, що при проведенні лекційних занять на різних онлайн-платформах порушується зоровий контакт, який забезпечує

координацію ресурсів уваги [3]. Вказані особливості дистанційного навчання спричиняють ускладнення в засвоєнні знань, ведуть до появи ознак дезадаптації і негативно позначаються на психоемоційному стані першокурсників. Першокурсники відчувають себе безпорадними, а тому й менш відповідальними.

У дослідженні С. Мельніченка, Г. Ржевського та В. Роганова було виявлено, що контакт з викладачем необхідний не тільки для пояснення незрозумілих навчальних тем, але і для підтримки мотивації навчання та співпраці з однолітками [4]. Онлайн-навчання перешкоджає розвитку групової комунікації. Першокурсники розраховували на цікаве студентське життя, а опинилися у віртуальній академічній групі, ледве встигнувши познайомитися одне із одним. Брак спілкування позбавляє їх можливості розуміти один одного, перешкоджає формуванню почуття відповідальності і приналежності до групи. Відсутність емпатійної взаємодії не «запускає» психологічний механізм ідентифікації та позбавляє можливості співпереживати, надавати один одному необхідну допомогу і підтримку.

Отже, соціально-психологічна адаптація першокурсників в умовах дистанційної форми навчання потребує посиленого психологічного супроводу, який передбачає психологічну підтримку студентів, створення сприятливого психологічного клімату в процесі онлайн-навчання та надання індивідуальної допомоги з метою оптимізації їх діяльності.

Література:

1. Грушевський В. О. Особливості соціально-психологічної адаптації студентів-першокурсників до навчання у ЗВО. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Психологічні науки. 2014. Вип. 2.12. С. 67–72.
2. Ляхова І. Використання системного аналізу процесу адаптації студентів-першокурсників. Рідна школа. 2003. №2. С. 21–33.
3. Мельник Ю.В., Бороденко Н.Д., Богданова Н.В. Деякі проблеми організації дистанційного навчання в ЗВО. П'ята міжнародна науково-практична конференція. 26 травня 2017, Київ, Україна: КНУБіА.
4. Мельніченко С. В. Психологічно-організаційні особливості дистанційної форми навчання в сучасних умовах. Вісник Національного університету оборони України. 2013. Вип. 6. С. 242–247.
5. Семиченко В. А. Психология деятельности. Київ: Издатель Ешке А.Н., 2002. 248 с.